

Forstå sin dont og røkte sin gjerning

Det er klart situasjonen er alvorlig. Store deler av den norske kulturarven er satt i spill fordi rekrutteringen til tradisjonshåndverkene svikter. Men vi har Norges Husflidslag. Gudskjelov.

Tekst: Sjur Harby

Det er så lett å ta tingene som en selvfølge. Bunaden, brødkurven, tollekniven og tyllbroderiet. Det dukker opp i skuffer og skap, det havner på loppemarkedet, altfor ofte koster det nesten ingenting fordi håndarbeid sjelden får den prisen det fortjener. En gang var norske byer og bygder fylt med skomakere, skreddere, møbelsnekkere, urmakere, paraplymakere og gjørtlere. Håndverk som hadde gått i arv fra generasjon til generasjon, fra far til sønn og mor til datter. Men så skjedde det noe.

Først var det industrialismen som truet. Masseproduksjonen av varer skjøt fart på midten av 1800-tallet og gjorde mange håndverkere overflødige, truet bygdekunsten og skjøv hjemmeproduksjonen til side. Spinning, toving, plantefarging, veving og kurvfletting ble teknikker uten fremtid. Den første til å forstå hvor det bar, var samfunns- og kulturforskeren Eilert Sundt. Ikke bare så han håndverket som var i ferd med å forsvinne, men også at det truet det mangesyleriet som kjennetegnet store deler av landets privatøkonomi. Selv skriver han i boken *Om Husfliden i Norge* (1867–1868) at det var bonden Ole Skattum på Østre Toten som gjorde ham oppmerksom på hjemmeindustriens betydning. Skattum og en husmann produserte årlig 12 000 treskjeer i bjørk. Det ga ham et lite, men sikkert utkomme i ellers usikre tider. Og på reisene sine oppdaget Sundt at det fantes mange andre småprodusenter som Skattum.

Men noe måtte gjøres om folk skulle ha en attåtæring, og Sundt propaganderte for at forholdene måtte legges bedre til rette. Det skulle opplæring til, varene trengte distribusjon og det var behov for veiledning. På Hedemarken var det adjunkt ved Hamar Gymnasium, Hans H. Fleischer, som grep fatt i ideen. Den 22. mars 1900 var Hedemarkens Amts Husflidskomite en kjensgjerning. Komiteen skulle stimulere produksjonen og besørge omsetning av varene.

Hedmarkingene var raske i vendingen og allerede året etter var utsalget på plass i Hotell Victorias gård på Hamar. Ingen dårlig lokalisering siden det var der folk på gjennomreise gjerne tok inn når de besøkte byen. Utover i mellomkrigstiden ble det organisert underavdelinger og husflidssentraler flere steder i fylket. Elverum kom etter i 1907, Åmot i 1925, Stor-Elvdal i 1932 og Folldal 1934. Moderorganisasjonen, Norges Husflidslag, ble grunnlagt i 1910.

«At arbeidsmanden forstår sin dont og røgter sin gjerning, det lægger selvfølelse i hans sjel og giver hans personlighed den rette holdning», skrev Sundt i innledningen til boken sin. Gjelder dette fremdeles? Tilsynelatende ikke. Rekrutteringen til mange av tradisjonshåndverkene stuper, skoler bygges uten sløyd- og håndarbeidssaler, glemselen truer material- og håndverksskunnskapen, forståelsen for og gleden over håndens gjerning forvitrer. Dette skjer i skarp kontrast til mellomkrigstiden hvor et fattig land tok seg råd til både sløyd og håndarbeid i grunnskolen, og til de mange husflidskolene som dukket opp landet rundt og sørget for at husfliden utviklet seg til en folkebevegelse. Selv om tradisjonen kunne gå på bekostning av kreativitet og nyskaping den gang, fremstår perioden likevel i dag som en gullalder.

Dagens utfordringer gjør Norges Husflidslag til en nasjonal nødvendighet. I tiår etter tiår har medlemmene møysommelig arrangert sine kurs, registrert gjenstander på kjeller og loft, dokumentert materialer og teknikker og formidlet kulturarven videre gjennom talløse utstillinger. Bare i 2015 ble det gjennomført mer enn 63 000 undervisningstimer i regi av organisasjonen. Uten Husflidslagets flittige hender ville norsk kulturhistorie ha sett helt annerledes ut.

Foto: Magnhild Tallerås.